

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 02-25 ЮФ
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
за адресою: вул. Іоанна Павла II, 17,
м. Київ, 01042, Україна

РЕЦЕНЗІЯ

***на дисертаційну роботу Лашутіна Сергія Олександровича
на тему «Єдність та диференціація трудових відносин працівників
прокуратури України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 081 – «Право», за спеціальністю 081 «Право»***

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Сергія Олександровича присвячене одному зі найстарших принципів трудового права - єдності та диференціації, який розглядається крізь призму трудових відносин працівників прокуратури України. Сутнісна природа принципу передбачає подвійну мету, а саме встановлення загальних та єдиних норм для усіх працівників, і водночас, диференціацію умов праці для певних категорій працівників, у тому числі, працівників прокуратури.

За умов сьогодення проблематиці змістовного визначення, закріплення та реалізації ідеї єдності та диференціації як важливого принципу трудового права у своєму науковому доробку торкались науковці, які досліджували актуальні питання єдності і диференціації трудового права та права соціального забезпечення, зокрема проблеми правового регулювання відносин у сфері проходження служби та соціального захисту службовців державних органів (ОВС України, СБУ, органів прокуратури, органів національного судочинства тощо). Дослідженню загальних засад та особливостей єдності та диференціації трудових відносин різних категорій працівників присвячено наукові дослідження таких вчених, як В.М. Андріїв, Г.О. Барабаш, Н.Б. Болотіна, В.М. Божко, П.А. Бущенко, С.Я. Вавженчук, О.В. Валецька, Н.М. Вапнярчук, С.В. Венедиктов, В.С. Венедиктов, І.А. Вєтухова, С.В. Вишновецька, О.В. Грабчак, Ю.М. Гришина, В.Я. Гоц, В.В. Жернаков, Ю.Ю.

Івчук, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, К.Ю. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, М.В. Руденко, Ю.О. Саєнко, С.В. Сєребряк, Д.І. Сіроха, Г.В. Татаренко, Г.І. Чанишева, О.О. Шевцов, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та багатьох інших. Вченими здійснено значний вклад у трудову науку, проте в доктрині трудового права бракує праць, які б комплексно та спеціально розглядали питання єдності та диференціації трудових відносин працівників прокуратури України, зосереджуючи увагу на доволі складних питаннях правосуб'єктності публічних службовців, до яких відносяться, у тому числі, працівники прокуратури; питаннях трудо-правового елементу у структурі правового статусу працівників прокуратури тощо.

Таким чином, дисертація Лашутіна С.О. є важливою для доктрини трудового права, актуальною, своєчасною і насиченою актуальними пропозиціями, спрямованими на забезпечення принципу єдності та диференціації трудових відносин. Також необхідно наголосити на актуальності дослідження в аспекті проєвропейсько орієнтованої реформи чинної законодавчої та управлінської системи в Україні, яка є важливою як в умовах воєнного стану, так і в умовах подальшого повоєнного відновлення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним та науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Дисертант шляхом розкриття змісту обраної теми показав глибокі знання проблематики, заявленої у дисертації, вміння самостійно аналізувати нормативно-правові акти, робити аргументовані висновки, формулювати визначення ключових правових понять (визначено поняття «єдність та диференціація правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури», «трудова правосуб'єктність працівників прокуратури», «критерії диференціації трудових відносин працівників прокуратури», «єдність і диференціація правового регулювання відповідальності працівників прокуратури», «робочий час працівників прокуратури», «час відпочинку працівників прокуратури» тощо).

Сергій Олександрович ґрунтовно аналізує сутність, критерії диференціації трудових відносин, значення єдності та диференціації трудових відносин працівників прокуратури України; досліджує систему нормативно-правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури України та встановлює неоднорідність правового режиму (неузгодженість правових способів та прийомів, методів правового регулювання), наявну незгодженість та брак структурованості нормативно-правового матеріалу, відповідно до якого забезпечується регулювання трудових правовідносин працівників прокуратури. Автор зазначає, що нормативно-правові акти, якими регулюються трудові відносини працівників прокуратури не складають цілісної системи, а є хаотичним та механічним поєднанням сукупності міжнародно-правових актів, законів, підзаконних актів, які не пов'язані між собою за допомогою засобів юридичної техніки, нормопроєктування та, крім того, належать до різних галузей права.

Дисертант висновує, що проявом диференціації у правовому регулюванні трудових відносин працівників прокуратури є: поряд із наявністю загальної наявності також спеціальної правоспроможності набувати та реалізовувати спеціальний обсяг трудових прав, яка формується як результат активних дій фізичної особи, спрямованих на набуття певних компетентностей та особливостей загального правового статусу щодо громадянства України, вищої юридичної освіти, володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови, а також проходження базової загальновійськової підготовки або військової служби, дотримання вимог щодо несумісності, наявності стажу роботи в галузі права (залежно від посади), а також надалі на підтвердження наявності необхідних навичок, знань, вмінь, а також особистісних рис, компетентностей шляхом проходження відповідних адміністративних процедур добору. Сергій Олександрович вказує, що наведена особливість як раз і характеризує спеціальну трудову правосуб'єктність працівників прокуратури, яка є наслідком негативної диференціації – витримування підвищених вимог до

кандидата на посаду, необхідність додаткових обмежень у зв'язку з реалізацією права на працю саме на зазначеній посаді (спеціальна трудова правосуб'єктність працівника прокуратури є результатом вибору та прикладених вольових зусиль задля її набуття). Загалом дисертація становить цілісне, завершене наукове дослідження із абсолютно чіткими висновками.

Здобувач під час проведення дослідження використовує широку палітру наукових методів дослідження, наприклад: діалектичний, системно-структурний, структурно-функціональний, метод системного аналізу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, логіко-семантичний тощо. Завдяки чому автору вдалося досягти якісних результатів свого дослідження та отримати достовірні, обґрунтовані висновки та рекомендації, спрямовані на покращення втілення єдності та диференціації трудових відносин працівників прокуратури України.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні здійснено спробу знайти відповідь на низку питань, вирішення яких становить основу для подальшого розвитку доктрини трудового права та національного законодавства.

Так, позитивно сприймаються пропозиції автора щодо напрямів подальшого удосконалення загального та спеціального трудового законодавства, яке регулює трудові відносини працівників прокуратури України, зокрема у контексті позитивного зарубіжного досвіду у зазначеній сфері. Зокрема, імпонує ідея дисертанта, щодо включення прокуратури в вертикаль судової влади, що, на його думку, дозволить забезпечити більш якісні засади для правового регулювання багатьох аспектів трудовправового статусу прокурорських працівників, наприклад, реалізація права на професійні об'єднання, розмежування різних категорій працівників прокуратури тощо (сторінки 168, 177, 191 дисертації). Дисертант здійснює порівняльний аналіз національного, міжнародного та законодавства європейських країн та пропонує на рівні спеціального законодавства прийняти нормативно-правові акти: Закон України «Про робочий час та час відпочинку публічних

службовців», у якому визначити особливості робочого часу та часу відпочинку різних категорій осіб, які є працівниками прокуратури, закріпивши також і можливість дистанційної роботи, роботи за гнучким графіком, інші варіанти та форми організації праці, додаткові гарантії у сфері надання часу відпочинку; а також Закони України «Про професійне самоврядування працівників прокуратури» та «Про професійне навчання та підвищення кваліфікації працівників прокуратури» (сторінки 190-191 дисертації). Пропозиція щодо прийняття спеціального акту про професійне навчання та підвищення кваліфікації працівників прокуратури є важливим і в розрізі прийняття 26 грудня 2024 року Національним агентством кваліфікацій професійного стандарту «Прокурор», що є важливим кроком у напрямку удосконалення правничої професії. Саме професійний стандарт «Прокурор» визначив вимоги до кваліфікації прокурорів, етики й дотримання верховенства права, що забезпечує високий професіоналізм і компетентність та сприяє єдності підходів, роблячи роботу прокурорів прозорою та передбачуваною.

Переконаливою виглядає позиція автора, що стан нормативно-правового забезпечення трудових відносин працівників прокуратури України має певні особливості (сторінки 67-68 дисертації), а саме: нормативно-правовий масив характеризується неоднорідністю правового режиму та поєднанням у такому правовому регулюванні норм двох різних за правовими режимами галузей права; нормативно-правовий матеріал є неузгодженим та не вистачає структурованості; порівняно зі структурою міжнародно-правових стандартів у наведеній сфері нормативно-правовому забезпеченню трудових відносин працівників прокуратури бракує чіткого та збалансованого розподілу норм адміністративного та трудового права (де нормами адміністративного права регулювалися б в основному адміністративно-правові відносини, а нормами трудового – забезпечувалася б належна диференціація правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури, у тому числі, визначалися б додаткові трудові гарантії, режими праці, вимоги до діяльності тощо); у трудовому законодавстві відсутні певні інститути, відповідно до яких на

засадах диференціації було б врегульовано трудові відносини працівників прокуратури загалом та окремі їхні проблеми (наприклад, інститут правового регулювання робочого часу працівників прокуратури, інститут дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури тощо).

Автор на сторінках дисертаційного дослідження робить висновок, що робочий час таких категорій працівників прокуратури, як власне працівники та державні службовці прокуратури, доволі жорстко регламентований. Особлива увага акцентована на детальному врегулюванні усіх дій зазначених категорій працівників, які ними вчиняються з метою реалізації своїх повноважень, а також того, в якому приміщенні вони повинні вчинятися, за яким регламентом часу. У цьому контексті вказує на прогресивність положень щодо встановлення гнучкого графіка та дистанційної роботи для прокурорських працівників, адже, реалії сучасного розвитку суспільних відносин, а також епідемія, повномасштабне вторгнення РФ на територію України вимагають вжиття заходів, зокрема, і щодо адаптації чинного законодавства задля максимального пристосування будь-яких видів правовідносин до таких глобальних викликів та загроз. Саме такими заходами є встановлення гнучкого графіка чи дистанційної роботи у державних органах, що, зокрема, забезпечує безперебійну роботу державного органу (прокуратури), раціональне використання робочої сили та матеріально-технічних засобів. Автор проводить аналіз правових норм щодо часу відпочинку працівників прокуратури України, та зазначає, що ці питання також дещо по-різному врегульовано стосовно різних категорій працівників прокуратури. Вказує, що саме прокурори прокуратури та державні службовці користуються найбільш диференційованими нормами щодо правового регулювання часу їх відпочинку. Сергій Олександрович зазначає, що необхідно удосконалювати правове регулювання робочого часу працівників прокуратури з огляду на досвід Франції, зокрема пропонує закріпити визначення понять «робочий час», «час відпочинку», запровадити чітку регламентацію роботи у нічний час, залучення до роботи у вихідний день чи

виконання надурочних робіт, що пов'язані із службовою необхідністю охорони правопорядку та захисту прав громадян.

Дисертант обґрунтовує питання щодо єдності та диференціації правового регулювання дисциплінарної та інших видів відповідальності працівників прокуратури. Системний аналіз підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора у порядку дисциплінарного провадження дозволило йому зробити висновок щодо розподілу підстав на такі групи: 1) публічно-правові підстави; 2) морально-етичні підстави; 3) загальнотрудові підстави. Також запропоновано відзначити особливості матеріально-правових умов дисциплінарної відповідальності прокурорів прокуратури, тощо.

Автор аргументовано розкриває зміст матеріальної відповідальності працівників органів прокуратури через такі її складові: загальну матеріальну відповідальність (відповідальність за шкоду майну, яка завдана безпосередньо органу прокуратури у разі порушення працівником прокуратури своїх трудових обов'язків) та спеціальну публічну матеріальну відповідальність, яка полягає у зобов'язанні прокурора, державного службовця органів прокуратури у порядку регресу відшкодувати державі шкоду, яка була їй завдана внаслідок прийняття відповідними особами незаконних рішень, вчинення незаконних дій (бездіяльності) у процесі виконання ними своїх трудових обов'язків (реалізації державно-владних повноважень).

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Дисертант достатньо вдало сформулював мету дисертаційної роботи, яка полягає у здійсненні системного аналізу та комплексного вивчення правового регулювання єдності та диференціації трудових відносин працівників прокуратури України, а також формування пропозицій щодо напрямів подальшого удосконалення загального та спеціального трудового законодавства у досліджуваній сфері.

Дисертація Лашутіна С.О. характеризується єдністю змісту. План наукової роботи є логічним та послідовним, а виклад матеріалу – логічним та

системним; висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування. Список використаної літератури складає 197 джерел, серед яких представлені нормативно-правові акти європейських країн, що вказує на проведення значної дослідницької роботи дисертантом.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Лашутіна Сергія Олександровича виконана на належному науковому рівні. Однак, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування, щодо яких можна висловити певні міркування, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі.

1. Зацікавив підхід дисертанта до розгляду особливостей зарубіжного досвіду у сфері трудової діяльності працівників прокуратури та доцільності його запровадження в Україні за певними напрямками. Так, Сергій Олександрович вказує на необхідність забезпечити максимальну цифровізацію та запровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у виконання робочих завдань прокурорськими працівниками. Однак, дисертація виглядала б ще переконливіше та повніше у випадку розкриття словосполучення «максимальна цифровізація» через проведення детального аналізу напрямів цієї цифровізації. Доцільним вбачається наукова розробка комплексної стратегії цифрової трансформації прокуратури з чіткими цілями, етапами та відповідальними особами, а також висвітлення у подальших наукових дослідженнях, зокрема, питань щодо електронного документообігу та управління справами через єдину інтегровану систему з судовими та правоохоронними органами; використання аналітичних інструментів та штучного інтелекту при виконанні робочих завдань прокурорськими працівниками; питання захищеності каналів комунікації тощо.

2. Безумовним плюсом цього дисертаційного дослідження є ґрунтовний аналіз нормативно-правових актів за темою дослідження, у тому числі міжнародного (наприклад, джерела 54-57) та національного рівнів, включаючи підзаконні акти (зокрема, джерела 60-64). Однак, має місце недостатня

конкретність і декларативність деяких положень, що виносяться на захист. Таким вбачається висновок дисертанта щодо доцільності посилення взаємодії з Європейською прокуратурою (ЄППО) у напрямі запозичення передових практик та стандартів у правовому статусі працівників прокуратури.

3. Важливою пропозицією автора є аргументація щодо прийняття Закону України «Про професійне навчання та підвищення кваліфікації працівників прокуратури». Водночас, бажано уточнити структуру цього нормативно-правового акта, включити основні елементи регулювання та поняття (наприклад, основні складові системи професійного навчання, такі як принципи, форми, суб'єкти, порядок організації, фінансування та контроль), що забезпечить внутрішню узгодженість, сприятиме легкості розуміння та сприйняття.

Між тим, викладені міркування не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи, не зменшують наукову цінність рецензованого дослідження, позаяк носять уточнюючий або ж дискусійний характер.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Лашутіна С.О. відповідає обраній ним спеціальності 081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною працею, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Лашутіна Сергія Олександровича на тему «Єдність та диференціація трудових відносин працівників прокуратури України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат наук, професор,

завідувач кафедри публічного та

приватного права

Східноукраїнського національного

університету імені Володимира Даля

Любов КОТОВА

Підпис Котової Л.В. засвідчую

Начальник відділу кадрів

Східноукраїнського національного

університету імені Володимира Даля

Ольга КУРТОВА